

## O udziale w wyborach, pewności głosowania, obawach i przewidywaniach wyborczych

Przedruk i rozpowszechnianie  
tej publikacji **w całości** dozwolone  
wyłącznie za zgodą CBOS.  
Wykorzystanie **fragmentów**  
**oraz danych empirycznych**  
wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 9 stycznia 2015 roku



Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej  
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa  
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl  
<http://www.cbos.pl>  
(48 22) 629 35 69

Według deklaracji dorosłych Polaków składanych na miesiąc przed terminem wyborów parlamentarnych, październikowym głosowaniem interesuje się ponad połowa (59%), w tym więcej niż co czwarty (27%) w dużym stopniu<sup>1</sup>.

Tabela 1

25 października odbędą się wybory do Sejmu i Senatu. Czy Pan(i) osobiście interesuje się tymi wyborami?	Wskazania respondentów według terminów badań													
	IX 2001		IX 2005		X 2007		VII 2011		VIII 2011		VIII 2015		IX 2015	
	w procentach													
Zdecydowanie tak	19	59	13	56	21	65	21	51	22	54	25	61	27	59
Raczej tak	40		43		44		30		32		36		32	
Raczej nie	26	40	27	44	21	34	25	48	24	45	22	39	23	40
Zdecydowanie nie	14		17		13		23		21		17		17	
Trudno powiedzieć	1		0		1		1		1		0		1	

Najbardziej zainteresowani nadchodzącym głosowaniem są – według ich własnych deklaracji – wyborcy PiS (94%). W nieco mniejszym stopniu zbliżające się wybory pasjonują sympatyków Nowoczesnej oraz Zjednoczonej Lewicy (po 87%). Wyborcy PO jeszcze mniej interesują się tym wydarzeniem (84%). Temat wyborów jest relatywnie najmniej zajmujący dla sympatyków Ruchu Kukiz'15, partii KORWiN oraz PSL – po około trzy czwarte elektoratów tych ugrupowań deklaruje zainteresowanie nadchodzącymi wyborami.

<sup>1</sup> Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (304) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 17–23 września 2015 roku na liczącej 972 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Tabela 2

Na kandydata którego komitetu wyborczego zamierza Pan(i) głosować w wyborach do Sejmu 25 października?	Czy Pan(i) osobiście interesuje się wyborami do Sejmu i Senatu 25 października?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Prawo i Sprawiedliwość	94	6	0
Nowoczesna Ryszarda Petru	87	13	0
Zjednoczona Lewica SLD+TR+PPS+UP+Zieloni	87	13	0
Platforma Obywatelska RP	84	16	1
Kukiz'15	77	23	0
KORWiN	74	26	0
Polskie Stronnictwo Ludowe	72	28	0

Według danych z ostatnich trzech miesięcy, w wyborach chce wziąć udział około trzy piąte uprawnionych do głosowania, czyli nieco mniej niż deklarowało taki zamiar w trakcie wyborów prezydenckich i wkrótce po nich.

Oczywiście nie należy się spodziewać, że frekwencja wyborcza okaże się równie wysoka. Z reguły bowiem w sondażach znacznie więcej osób zapowiada udział w głosowaniu, niż rzeczywiście w nim uczestniczy. Jedną z przyczyn rozbieżności między przedwyborczymi deklaracjami a faktycznymi zachowaniami wyborców jest to, że nieuczestniczenie w wyborach jest uważane za postawę nieaprobowaną społecznie. Innym czynnikiem rozbieżności między sondażowymi deklaracjami a rzeczywistą frekwencją jest brak sprecyzowanych preferencji wyborczych wśród części chcących głosować oraz trudności z podjęciem decyzji, którą partię poprzeć.

Tabela 3

Czy zamierza Pan(i) wziąć udział w wyborach do Sejmu i Senatu, które odbędą się 25 października?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	2015						
	IV	V	V/VI	VI	VII	VIII	IX
	w procentach						
Na pewno wezmę w nich udział	63	70	67	68	65	60	60
Nie wiem, czy wezmę w nich udział	16	14	15	13	15	24	24
Na pewno nie wezmę w nich udziału	21	16	18	19	20	16	16

Jak dalece przyszli wyborcy są zdeterminowani, by uczestniczyć w nadchodzącym głosowaniu? W jakim stopniu pewni są swych dzisiejszych decyzji i na ile ich preferencje mogą jeszcze ulec zmianie? Jakie są intuicje Polaków co do tego, kto zwycięży w wyborach? To pytania, na które szukaliśmy odpowiedzi we wrześniowym sondażu.

### PEWNOŚĆ GŁOSOWANIA

Osoby zapowiadające udział w wyborach poprosiliśmy o ocenę stopnia pewności tej decyzji, czyli określenie, na ile są pewni, że w dniu wyborów rzeczywiście pójdą głosować. Badani określali własne zdecydowanie co do udziału w wyborach za pomocą 11-punktowej skali od 0% do 100%.

Tabela 4

W jakim stopniu, na ile procent jest Pan(i) pewien (pewna), że weźmie udział w wyborach?*	Odpowiedzi respondentów deklarujących udział w wyborach (w procentach)	
	IX 2011 (N=651)	IX 2015 (N=581)
Na nie więcej niż 50%	11	4
Na 60–70%	6	6
Na 80%	10	7
Na 90%	13	13
Na 100%	58	69
Trudno powiedzieć	2	0
Średnia	88,2	93,0
Odchylenie standardowe	19,22	13,51

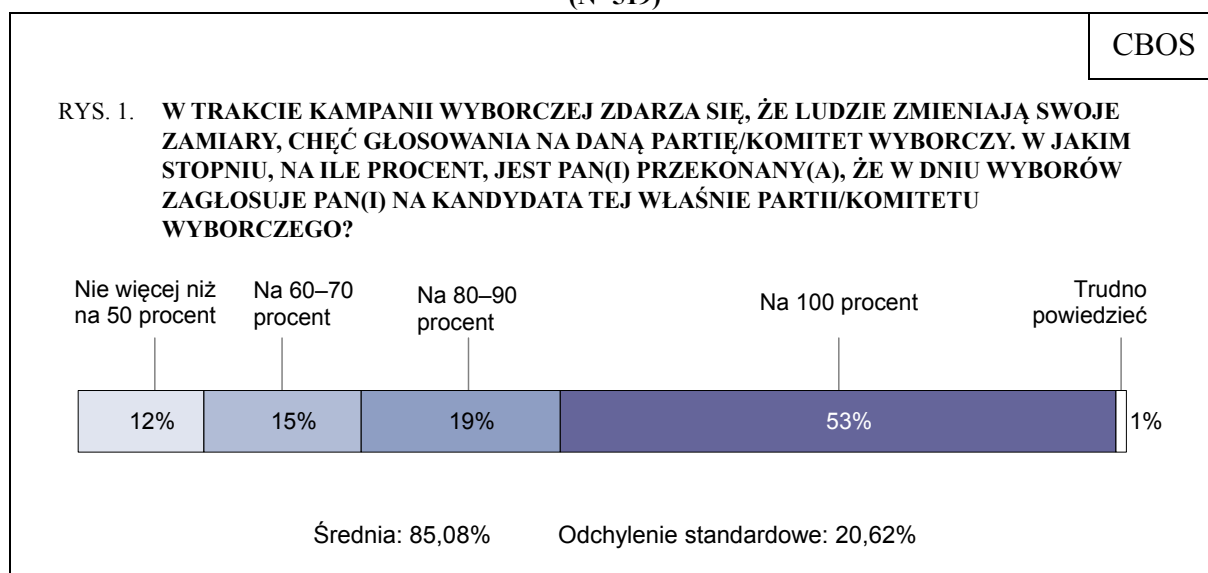
\* W 2011 pytanie brzmiało: W jakim stopniu, na ile procent jest Pan(i) zdecydowany(a) wziąć udział w wyborach?

Ponad trzy piąte zadeklarowanych wyborców (69%) ze stuprocentową pewnością zapowiada swoją obecność w lokalach wyborczych 25 października, dalsze 13% jest o tym przekonanych na 90%. W przypadku pozostałych prawdopodobieństwo absencji jest większe, jednak osoby, które na 50% lub więcej szacują możliwość rezygnacji z udziału w wyborach, stanowią tylko bardzo niewielki odsetek (4% ogółu zgłaszających zamiar głosowania).

W porównaniu z deklaracjami sprzed czterech lat można stwierdzić, że w tym roku Polacy są silniej zmotywowani do uczestniczenia w wyborach niż w 2011 roku. Odsetek osób, które na sto procent są pewne, że pójdą głosować, jest o 11 punktów procentowych wyższy. Wyraźnie wyższa jest także średnia deklarowanej pewności uczestnictwa – przekraczająca 93%, a jednocześnie deklaracje te są bardziej jednoznaczne, mniej rozproszone, o czym świadczy niższa wartość odchylenia standardowego.

Zdeklarowani wyborcy mający sprecyzowane sympatie partyjne we wrześniu stanowili prawie 54% uprawnionych do głosowania. Jednak w przypadku dużej części z nich zgłaszane preferencje nie są traktowane jako ostateczne. Tylko ponad połowa spośród nich jest całkowicie pewna, że będzie głosować na wybraną przez siebie i obecnie popieraną partię (53%, co stanowi 28% ogółu uprawnionych do głosowania). Prawie jedna piąta (19%) określa swoją decyzję jako bardzo prawdopodobną (pewność 80%–90%). W przypadku 12% wyborców mających określone preferencje wyborcze można powiedzieć, że ich decyzja jest jeszcze chwiejna, ponieważ określają oni prawdopodobieństwo oddania głosu na popieraną obecnie partię na co najwyżej 50%.

**Ogół badanych deklarujących udział w wyborach i mających sprecyzowane preferencje wyborcze (N=519)**



Od sierpnia wśród zdeklarowanych wyborców wzrósł poziom identyfikacji z poszczególnymi partiami i komitetami wyborczymi. Potencjalni głosujący w nieco większym stopniu niż miesiąc wcześniej są zdecydowani przełożyć swoje sondażowe deklaracje na faktyczne decyzje wyborcze. Wzrósł zarówno odsetek osób w stu procentach pewnych, że w dniu wyborów oddadzą głos na popieraną obecnie partię (z 46% do 53%), jak i średnia deklarowana pewność głosowania na dany komitet, mierzona na 11-stopniowej skali (z 83,2% do 85,1%).

W porównaniu z sytuacją sprzed poprzednich wyborów, można stwierdzić, że obecne wyniki, choć minimalnie niższe, nie odbiegają zasadniczo od pewności wyboru deklarowanej w 2011 roku. We wrześniu 2011 roku stuprocentową pewność oddania głosu na wskazywane wówczas ugrupowanie deklarowało 56% wyborców, przy średniej wynoszącej 86,1%.

**Odpowiedzi respondentów deklarujących udział w wyborach i mających sprecyzowane preferencje partyjne**

Tabela 5

W jakim stopniu, na ile procent, jest Pan(i) pewien (pewna), że w dniu wyborów zgłaszuje Pan(i) na kandydata tej właśnie partii/komitetu wyborczego?	Wskazania według terminów badań		
	VII 2015	VIII 2015	IX* 2015
	w procentach		
Nie więcej niż na 50%	15	14	12
Na 60%	4	5	6
Na 70%	7	11	9
Na 80%	15	11	9
Na 90%	12	12	10
Na 100%	46	46	53
Trudno powiedzieć	1	0	1
Średnia	<b>83,1</b>	<b>83,2</b>	<b>85,1</b>
Odchylenie standardowe	21,07	20,53	20,62

\* We wrześniu pytanie brzmiało: W trakcie kampanii wyborczej zdarza się, że ludzie zmieniają swoje zamiary, chęć głosowania na daną partię/komitet wyborczy. W jakim stopniu, na ile procent, jest Pan(i) przekonany(a), że w dniu wyborów zgłaszuje Pan(i) na kandydata tego komitetu wyborczego?

Na miesiąc przed wyborami najbardziej pewny głosów swego elektoratu może być PiS, którego wyborcy średnio aż na 90% określają pewność swych decyzji wyborczych. Jednocześnie 67% zwolenników PiS w stu procentach jest pewne, że w dniu wyborów będzie głosować na to ugrupowanie. Mniej pewni niezmienności swej decyzji są zwolennicy obu rządzących partii – PO, a zwłaszcza PSL. W elektoratach tych partii średnie deklarowane prawdopodobieństwo faktycznego poparcia w wyborach wynosi 86,8% w przypadku PO i 80,4% w przypadku PSL. Warto zauważyć, że mimo wysokiej średniej wielu obecnych wyborców PO stawia przy swym wyborze mniejszy lub większy znak zapytania, tylko bowiem nieco ponad połowa spośród nich (53%) jest na sto procent przekonana, że 25 października odda głos na rządzącą partię. W porównaniu z elektoratem najgroźniejszego konkurenta, czyli PiS, odsetek pewnych, „stuprocentowych” wyborców jest tu znacznie niższy (o 14 punktów procentowych). W przypadku PSL całkowicie pewne swej decyzji jest 61% zwolenników tej partii. Wśród ugrupowań aspirujących do parlamentu najbardziej zdecydowany elektorat ma partia KORWiN, choć przy wysokiej średniej (84,6%) tylko 32% jej wyborców jest w stu procentach pewne słuszności swej decyzji. Wyraźnie mniej pewni swego wyboru są zwolennicy Zjednoczonej Lewicy oraz ugrupowania Kukiz’15 (średnie odpowiednio 75,7% i 77,7%). Jednak najmniej pewny i potencjalnie najbardziej labilny okazał się elektorat Nowoczesnej Ryszarda Petru, która we wrześniu mogła liczyć tylko na 16% „stuprocentowych” wyborców (przy średniej 69,5%).

Tabela 6

W trakcie kampanii wyborczej zdarza się, że ludzie zmieniają swoje zamiary, chęć głosowania na daną partię/komitet wyborczy. W jakim stopniu, na ile procent, jest Pan(i) przekonany(a), że w dniu wyborów zgłosuje Pan(i) na kandydata tego komitetu wyborczego?							
	Nie więcej niż na 50%	Na 60%–70%	Na 80%–90%	Na 100%	Trudno powiedzieć	Średnia	Odchylenie standardowe
w procentach							
<b>Ogół badanych deklarujących udział w wyborach i mających sprecyzowane preferencje wyborcze (N=519)</b>	12	15	19	53	1	85,08	20,62
<b>Elektoraty komitetów wyborczych*</b>							
Prawo i Sprawiedliwość	7	12	13	67	1	90,05	16,90
Platforma Obywatelska RP	10	12	25	53	0	86,82	18,41
Zjednoczona Lewica SLD+TR+PPS+UP+ Zieloni**	27	15	16	42	0	75,69	27,89
Polskie Stronnictwo Ludowe**	27	8	4	61	0	80,36	28,79
Kukiz'15	20	27	20	33	0	77,69	21,36
Nowoczesna R. Petru	22	31	28	16	3	69,50	24,28
KORWiN**	0	27	41	32	0	84,63	13,71

\* W zestawieniu uwzględniono komitety, dla których deklarowane poparcie wynosi co najmniej 4%

\*\* Wyniki należy traktować ze szczególną ostrożnością ze względu na małą reprezentację zwolenników tych komitetów w badaniu

### POCZUCIE REPREZENTATYWNOŚCI

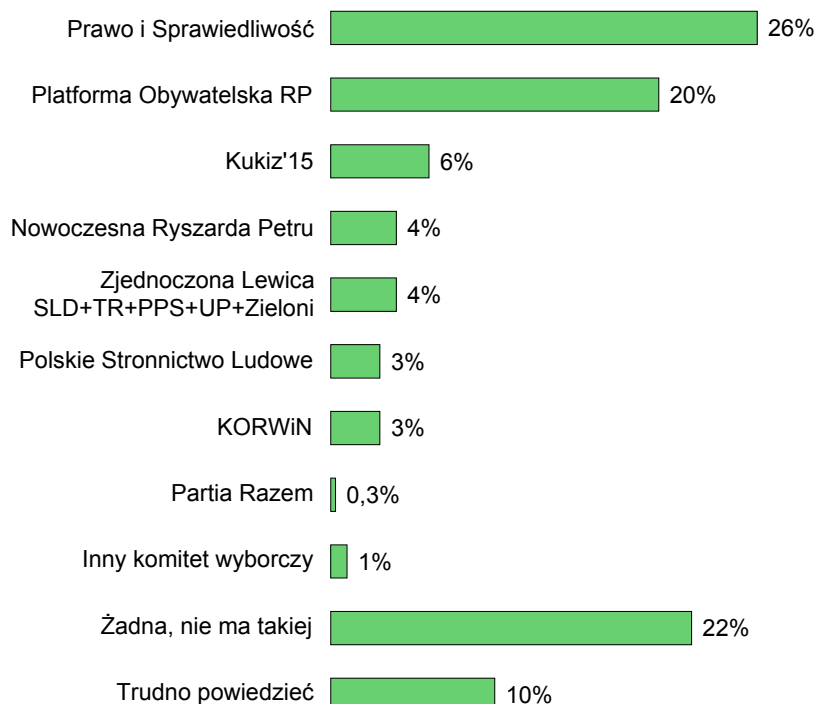
Decyzja o poparciu w wyborach konkretnej partii związana jest najczęściej z poczuciem bycia dobrze reprezentowanym przez to ugrupowanie, czyli przekonaniem, że dana partia najlepiej – spośród wszystkich innych – wyraża poglądy głosującego i będzie dbała o jego interesy.

Partiami najczęściej uważanymi przez Polaków za dobrze wyrażające ich poglądy i interesy są PiS (26% wskazań) oraz – z mniejszym odsetkiem wskazań – PO (20%). Pozostałe ugrupowania i komitety wyborcze były wymieniane znacznie rzadziej: 6% ankietowanych uważa, że najlepiej ich poglądy wyraża ruch Kukiz'15, po 4% sądzi, że najlepiej to robi Nowoczesna Ryszarda Petru lub Zjednoczona Lewica. Po 3% badanych za najbardziej reprezentatywne dla swoich poglądów uważa PSL lub partię KORWiN.

Ponad jedną piątą ogółu uprawnionych do głosowania twierdzi, że żadne z istniejących na naszej scenie politycznej ugrupowań nie wyraża ich poglądów ani nie reprezentuje ich interesów (22%).



RYS. 2. KTÓRA Z PARTII I INICJATYW POLITYCZNYCH UBIEGAJĄCYCH SIĘ O GŁOSY WYBORCÓW W NADCHODZĄCYCH WYBORACH NAJLEPIEJ WYRAŻA PANA(I) INTERESY I POGLĄDY?



Co oczywiste, w elektoracie każdej z partii to właśnie ona jest uznawana za najbardziej reprezentatywną.

Najsilniej utożsamiają się ze swoją partią wyborcy PiS – 88% zwolenników formacji firmowanej przez tę partię uważa, że właśnie PiS najlepiej wyraża ich poglądy i interesy. W tym elektoracie inne ugrupowania wskazywane były zupełnie sporadycznie, a 7% wyborców PiS uważa, że żadna partia nie reprezentuje ich poglądów.

Niemal równie silnie z popieraną partią utożsamiają się wyborcy ugrupowania KORWiN (86%). Co ciekawe, jako jedyne ugrupowanie, które wyraża jeszcze ich poglądy, wymienili oni PiS (7%).

W nieco mniejszym stopniu z popieraną obecnie partią identyfikują się zwolennicy PO (82%) oraz Nowoczesnej Ryszarda Petru (81%). Wyborcy PO mają umiarkowanie otwarty stosunek do innych ugrupowań – niewielkie odsetki utożsamiają się również z Nowoczesną Ryszarda Petru (4%), ruchem Kukiz'15 i Zjednoczoną Lewicą (po 3% wskazań). Z kolei elektorat Nowoczesnej identyfikuje się także – choć słabo – z partią KORWiN (4%).

W jeszcze mniejszym stopniu o dobrej artykulacji własnych poglądów przez popierane aktualnie ugrupowanie są przekonani wyborcy Zjednoczonej Lewicy oraz PSL (po 71% wskazań). Sympatycy PSL uważają, że w pewnym stopniu ich poglądy wyraża PO (13%), jednak większy odsetek jest zdania, że tak naprawdę nie czyni tego żadna z partii funkcjonujących na naszej scenie politycznej (16%). Elektorat Zjednoczonej Lewicy w niewielkim stopniu utożsamia się jeszcze z partiami opozycyjnymi – ruchem Kukiz'15 (9%) oraz PiS (5%).

Ugrupowaniem, z którym jego zdeklarowani wyborcy identyfikują się najmniej, jest ruch Kukiz'15 – tylko nieco ponad dwie trzecie spośród nich uważa, że ten ruch najlepiej oddaje ich poglądy i formułuje ich interesy (69%). Po części ten relatywnie niski poziom identyfikacji może wynikać z charakteru tego ruchu, który jest programowo antysystemowy, antypartyjny, i z faktu, że nie zamierza on organizacyjnie przekształcić się w ugrupowanie polityczne. Jedna piąta zwolenników Pawła Kukiza (20%) uważa, że ich poglądów i interesów nie wyraża żadna z istniejących formacji politycznych, łącznie z ruchem, który popierają. To wśród analizowanych organizacji politycznych najwyższy poziom wyobcowania wobec całego systemu partyjnego.

Tabela 7

Na kandydata którego komitetu wyborczego zamierza Pan(i) głosować w wyborach do Sejmu 25 października?	Która z partii i inicjatyw politycznych ubiegających się o głosy w nadchodzących wyborach najlepiej wyraża Pana(i) interesy i poglądy?										
	PiS	PO	Kukiz'15	Nowoczesna	PSL	ZL	KORWiN	Ra-ze-m	In-ny	Żad-na	Trudno powiedzieć
	w procentach										
Prawo i Sprawiedliwość	88	0	0	0	1	1	0	0	0	7	3
Platforma Obywatelska RP	1	82	3	4	0	3	0	0	0	3	3
Kukiz'15	2	2	69	0	0	0	0	0	0	20	8
Nowoczesna Ryszarda Petru	0	0	0	81	0	2	4	0	0	9	4
Polskie Stronictwo Ludowe*	0	13	0	0	71	0	0	0	0	16	0
Zjednoczona Lewica SLD+TR+PPS+UP+Zieloni*	5	0	9	0	0	71	0	0	0	8	7
KORWiN*	7	1	0	0	0	0	86	0	0	6	0
Trudno powiedzieć	19	1	3	1		7	0	0	1	32	37

\* Wyniki należy traktować ze szczególną ostrożnością ze względu na małą reprezentację zwolenników tych komitetów w badaniu

Poczucie posiadania reprezentacji wśród ugrupowań funkcjonujących na naszej scenie skłania do uczestnictwa w życiu politycznym, natomiast brak takiej identyfikacji sprzyja wyborczej absencji. Wśród osób z góry odrzucających możliwość uczestniczenia w wyborach połowa uważa, że ich poglądów nie reprezentuje żadna z istniejących partii.

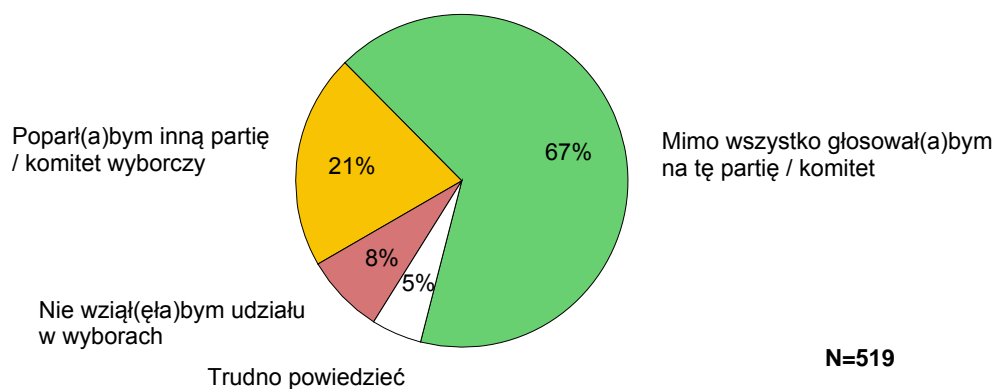
Tabela 8

Która z partii i inicjatyw politycznych ubiegających się o głosy wyborców w nadchodzących wyborach najlepiej wyraża Pana(i) interesy i poglądy?	Czy zamierza Pan(i) wziąć udział w wyborach do Sejmu i Senatu 25 października br.?		
	Na pewno tak	Jeszcze nie wiem	Na pewno nie
	w procentach		
Prawo i Sprawiedliwość	33	18	13
Platforma Obywatelska PL	25	13	9
Kukiz'15	6	7	5
Nowoczesna Ryszarda Petru	6	3	3
Zjednoczona Lewica	5	3	3
KORWiN	4	3	1
Polskie Stronnictwo Ludowe	4	3	2
Partia Razem	1	0	0
Inny komitet wyborczy	1	1	1
Żadna, nie ma takiej	10	34	50
Trudno powiedzieć	6	17	15

### GŁOSOWANIE TAKTYCZNE

Większość przyszłych wyborców deklaruje, że jest gotowa głosować na popierane przez siebie ugrupowanie, nie oglądając się na jego realne szanse wyborcze (67%). Jedna piąta głosujących zapowiada, że w przypadku nikłego prawdopodobieństwa wejścia do parlamentu przez popierane aktualnie ugrupowanie, zmieniłaby swoją decyzję i głosowałaby na inne ugrupowanie (21%); 8% w takiej sytuacji w ogóle zrezygnowałoby z udziału w wyborach.

RYS. 3. **GDYBY SĄDZIŁ(A) PAN(I), ŻE PARTIA / KOMITET WYBORCZY, NA KTÓRY ZAMIERZA PAN(I) GŁOSOWAĆ, NIE MA SZANSY WEJŚĆ DO SEJMU, TO JAK WTEDY BY PAN(I) GŁOSOWAŁ(A)?**



Wśród elektoratów najbardziej wiernych wyborców ma partia KORWiN – 87% spośród nich głosowałoby na nią bez względu na jej szanse przekroczenia wyborczego progu. Relatywnie wielu wyborców przywiązanych do swojej partii ma również PSL (73%). Po dwie trzecie elektoratów najbardziej liczących się partii, PiS i PO, oraz mniej znaczącej, ale ostatnio zbliżającej się do progu wyborczego Zjednoczonej Lewicy głosowałoby na te ugrupowania bez względu na ocenę ich szans wyborczych (po 66%). Jednak nieco inaczej zachowałyby się osoby rezygnujące z głosowania na te ugrupowania. Wyborcy PO, o ile – hipotetycznie – ich partia nie miałaby szans na wprowadzenie swoich przedstawicieli do parlamentu, trzykrotnie częściej przeczuciliby swój głos na inne ugrupowania (22%), niż w ogóle zrezygnowaliby z wyborów (7%). Podobnie, choć w jeszcze bardziej znaczących proporcjach, zachowaliby się wyborcy Zjednoczonej Lewicy (odpowiednio 24% i 5%). Natomiast na zwolenników PiS taka sytuacja działałaby bardziej zniechęcająco – tylko nieco rzadziej w ogóle zrezygnowaliby z udziału w wyborach (12%), niż głosowałoby na jakąś inną partię (18%).

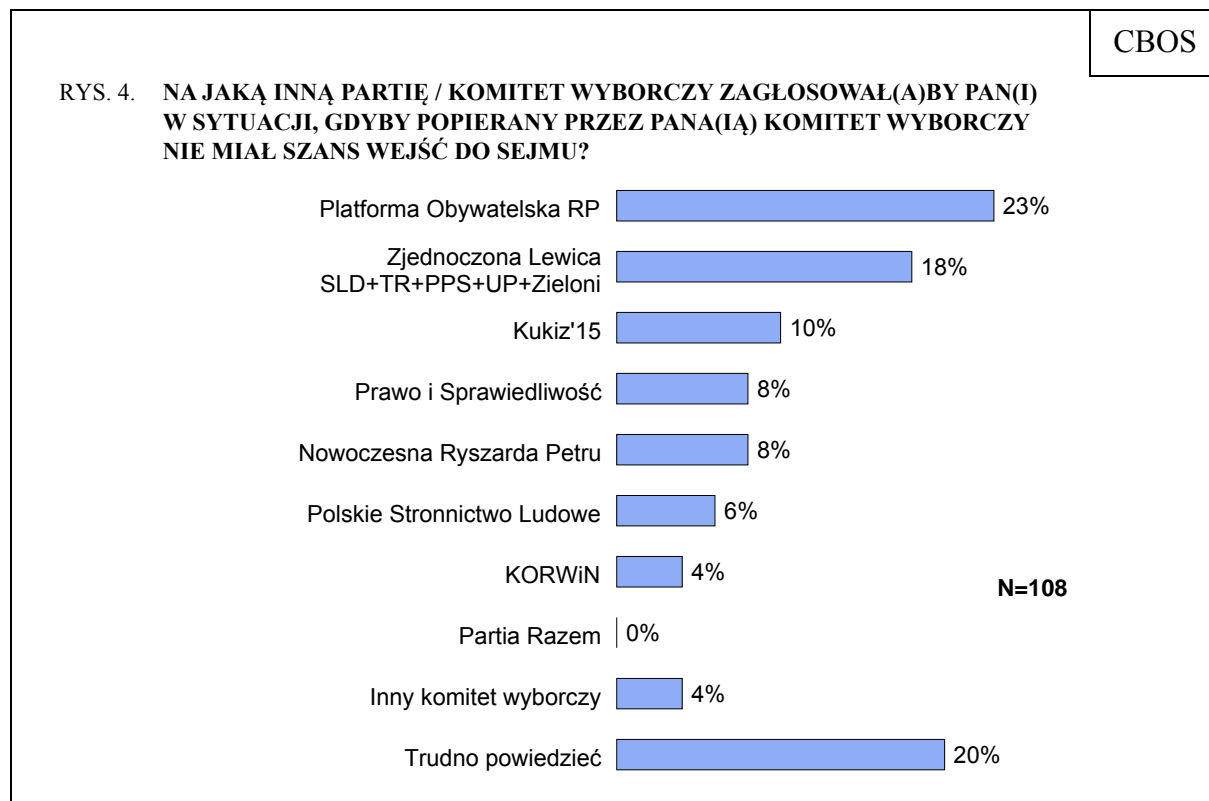
Wyborcy ruchu Kukiz'15 mają podobny odsetek wiernych wyborców co trzy wymienione wcześniej ugrupowania (64%). Temu elektoratowi najtrudniej przewidzieć, co zrobiłby w sytuacji, gdyby jego ugrupowanie miało bardzo nikłe szanse wyborcze. Spośród analizowanych partii i ruchów politycznych największą skłonność do głosowania taktycznego, a więc łatwość ewentualnego przeczucenia głosów na inne ugrupowanie, mają wyborcy Nowoczesnej Ryszarda Petru. Zgodnie z ich deklaracjami tylko nieco ponad połowa jest gotowa głosować na tę partię bez względu na jej szanse wejścia do parlamentu (56%). Pozostali w takiej sytuacji przeczuciliby swój głos na inne ugrupowania (44%).

Tabela 9

Na kandydata którego komitetu wyborczego zamierza Pan(i) głosować w wyborach do Sejmu 25 października?	Gdyby sądził(a) Pan(i), że partia / komitet wyborczy, na który zamierza Pan(i) głosować, nie ma szansy wejść do Sejmu, to jak wtedy by Pan(i) głosował(a)?			
	Mimo wszystko głosował(a)by na tę partię / komitet	Poparł(a)by inną partię / komitet wyborczy	Nie wziął(ę)by udziału w wyborach	Trudno powiedzieć
	w procentach			
KORWiN*	87	13	0	0
Polskie Stronnictwo Ludowe*	73	16	9	3
Prawo i Sprawiedliwość	66	18	12	4
Platforma Obywatelska RP	66	22	7	6
Zjednoczona Lewica SLD+TR+PPS+UP+Zieloni*	66	24	5	5
Kukiz'15	64	18	5	13
Nowoczesna Ryszarda Petru	56	44	0	0

\* Wyniki należy traktować ze szczególną ostrożnością ze względu na małą reprezentację zwolenników tych komitetów w badaniu

Wśród ogółu biorących pod uwagę możliwość głosowania taktycznego największe szanse na powiększenie swego stanu posiadania miałyby PO (23%), nieco mniejsze Zjednoczona Lewica (18%), a w dalszej kolejności ruch Kukiz'15 (10%). Najmniej dodatkowych głosów mogłaby z tego źródła pozyskać partia KORWiN (4%).

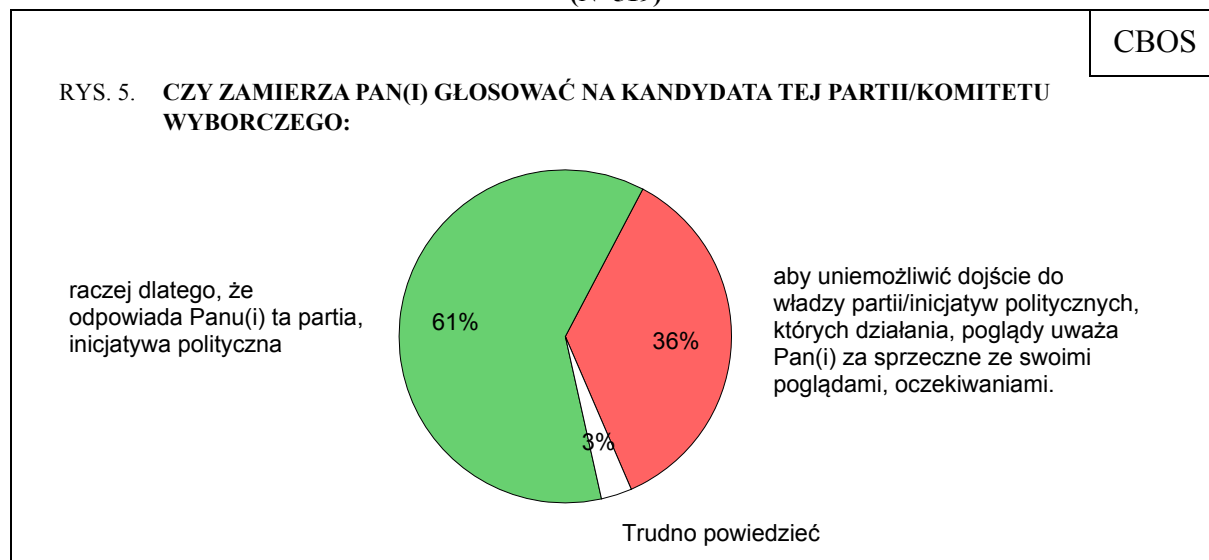


Choć założenie, że któreś z dwóch ugrupowań wyznaczających od lat główną oś podziałów na naszej scenie politycznej nie miałyby szans na wprowadzenie swoich przedstawicieli do parlamentu, jest w tej chwili czysto teoretyczne, to jednak dotyczące tej hipotezy deklaracje badanych pozwalają na zbadanie sympatii tych elektoratów do innych ugrupowań. Wyborcy PO deklarujący głosowanie taktyczne w takiej sytuacji najczęściej oddaliby swój głos na Zjednoczoną Lewicę lub Nowoczesną Ryszarda Petru. Z kolei elektorat PiS w takich okolicznościach najliczniej przerzuciłby swoje głosy na ruch Kukiz'15 lub – o dziwo – na PO. Natomiast potraktowani zbiorowo (ze względu na małą liczebność) głosujący taktycznie wyborcy pozostałych ugrupowań w największym stopniu wsparliby PO.

### GŁOSOWANIE „ZA” CZY „PRZECIW”

Według sondażowych zapowiedzi, motywacje większości Polaków wybierających się na wybory i mających sprecyzowane preferencje partyjne są pozytywne – chcą iść głosować na daną partię, ponieważ odpowiada im jej program, styl uprawiania polityki czy ludzie w niej działający (61%). Prawie o połowę mniejszy jest odsetek wyborców, którzy zamierzają głosować na daną partię przede wszystkim po to, by zapobiec dojściu do władzy innego, konkurencyjnego ugrupowania, którego programu i poglądów nie akceptują, którego nie lubią lub się obawiają (36%).

#### Odpowiedzi osób deklarujących udział w wyborach i mających sprecyzowane preferencje wyborcze (N=519)



W ciągu ostatniego miesiąca proporcje głosowania „za” i „przeciw” nie zmieniły się. Także w dłuższej perspektywie zmiany pod tym względem są niewielkie. Tegoroczne wybory niewiele różnią się od poprzednich – w 2011 roku tylko minimalnie mniejsza liczba respondentów deklarowała, że zamierza głosować przede wszystkim zgodnie z własnymi przekonaniem i sympatiami, a spora i niemal identyczna jak dzisiaj część wyborców chciała głosować przede wszystkim po to, by uniemożliwić sukces wyborczy niechcianej opcji politycznej.

Tabela 10

Czy zamierza Pan(i) głosować na kandydata tej partii/komiteu wyborczego:	Wskazania według terminów badań		
	IX 2011	VIII 2015	IX 2015
	w procentach		
– raczej dlatego, że odpowiada Panu(i) ta partia, inicjatywa polityczna	59	61	61
– aby uniemożliwić dojście do władzy partii/inicjatyw politycznych, których działania, poglądy uważa Pan(i) za sprzeczne ze swoimi poglądami, oczekiwaniami	37	35	36
Trudno powiedzieć	4	4	3

Negatywne motywacje – jak się okazuje – są nawet nieco silniejszym bodźcem do wzięcia udziału w wyborach, niż naturalna chęć poparcia w głosowaniu wybranej opcji politycznej.

Tabela 11

Czy zamierza Pan(i) głosować na kandydata tej partii:	W jakim stopniu, na ile procent jest Pan(i) pewien/pewna, że weźmie Pan(i) udział w wyborach do Sejmu 25 października?	
	Średnia na skali 0% – 100%	Odchylenie standardowe
– raczej dlatego, że odpowiada Panu(i) ta partia	93,6	12,89
– aby uniemożliwić dojście do władzy partii (partiom), których działania i poglądy są sprzeczne z Pana(i) poglądami, oczekiwaniami	94,2	11,89
Trudno powiedzieć	89,8	22,90

Jednak respondenci kierujący się motywacjami pozytywnymi są bardziej przewidywalni i pewni swych wyborczych preferencji oraz niezmienności aktualnych decyzji niż ci, którzy chcą głosować na konkretną partię, żeby nie dopuścić do wyborczego zwycięstwa ugrupowania, którego się obawiają.

Tabela 12

Czy zamierza Pan(i) głosować na kandydata tej partii:	W jakim stopniu jest Pan(i) przekonany(a), że w dniu wyborów zgłoszycie Pan(i) na kandydata tej właśnie partii/komitetu wyborczego?	
	Średnia na skali 0% – 100%	Odchylenie standardowe
– raczej dlatego, że odpowiada Panu(i) ta partia	88,6	17,58
– aby uniemożliwić dojście do władzy partii (partiom), których działania i poglądy są sprzeczne z Pana(i) poglądami, oczekiwaniami	80,5	23,22
Trudno powiedzieć	71,2	26,81

Pozytywne motywacje, akceptacja danej partii lub jej programu przyświecają decyzjom wyborczym przede wszystkim zwolenników partii KORWiN (87% deklaracji głosowania „za”) oraz komitetu wyborczego firmowanego przez PiS (73%). Natomiast negatywne motywacje i chęć głosowania „przeciw” w największym stopniu są udziałem wyborców PO – ponad połowa elektoratu tej partii chce głosować na rządzącą obecnie partię po to, by zapobiec wyborczemu zwycięstwu jej najgroźniejszego konkurenta (52%). Zaledwie 46% wyborców PO wybiera tę partię, dlatego że im ona odpowiada i akceptują jej program – to najmniejszy odsetek spośród wszystkich analizowanych ugrupowań. Również głosowanie na ruch Kukiz’15 jest w dużym stopniu głosowaniem o charakterze negatywnym, przeciw nielubianym lub nieakceptowanym partiom (47%), w tym wypadku jednak nieco większa część deklaruje chęć głosowania „za” popieranym ugrupowaniem (53%). Spory zakres negatywnych motywacji wyborczych obserwujemy jeszcze w elektoratach Zjednoczonej Lewicy oraz Nowoczesnej Ryszarda Petru (odpowiednio 42% i 38% głosów „przeciw”).

Tabela 13

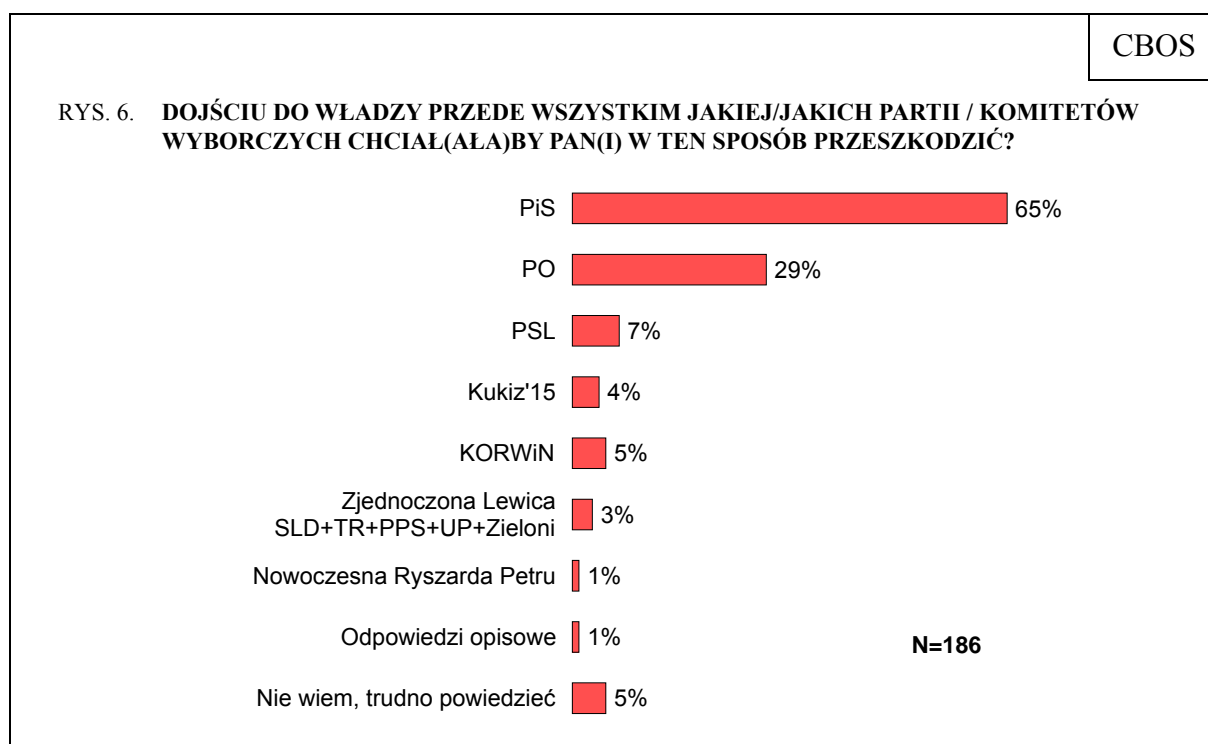
Czy zamierza Pan(i) głosować na kandydata tej partii/komitetu wyborczego:	Potencjalne elektoraty						
	PiS	PO	Kukiz’15	Nowoczesna R. Petru	PSL*	Zjednoczona Lewica *	KORWiN*
	w procentach						
- raczej dlatego, że odpowiada Panu(i) ta partia, inicjatywa polityczna	73	46	53	62	61	58	87
- aby uniemożliwić dojście do władzy partii/inicjatyw politycznych, których działania, poglądy uważa Pan(i) za sprzeczne ze swoimi poglądami, oczekiwaniami	21	52	47	38	30	42	13
Trudno powiedzieć	6	2	0	0	9	0	0

\* Wyniki należy traktować ze szczególną ostrożnością ze względu na małą reprezentację zwolenników tych komitetów w badaniu



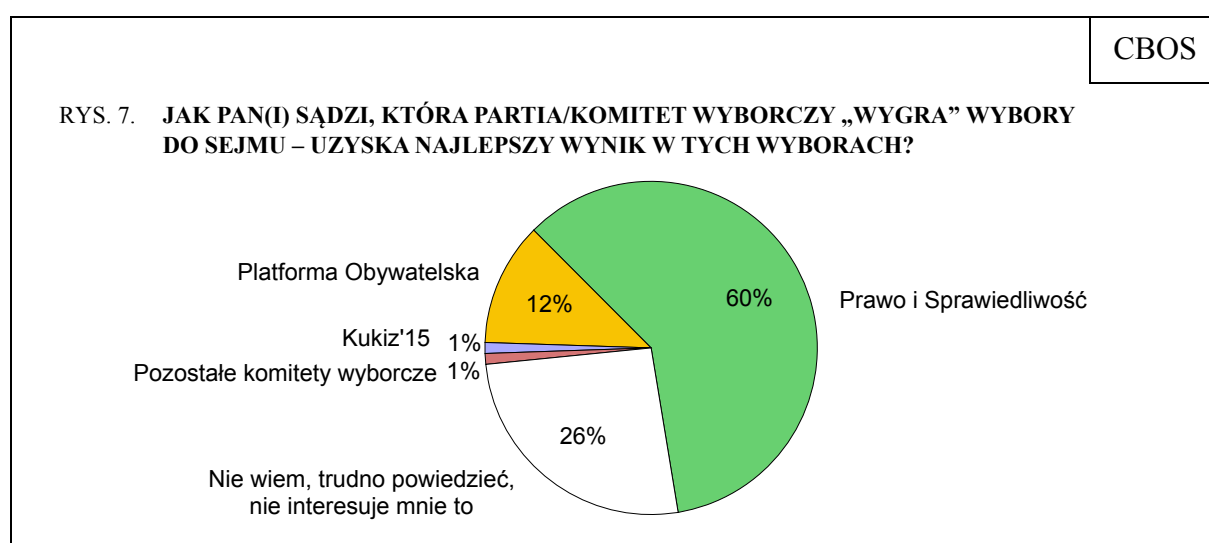
W ciągu ostatniego miesiąca w elektoracie PO wyraźnie wzrosło znaczenie motywacji negatywnych (o 9 punktów procentowych). Można zakładać, że obawa przed coraz bardziej prawdopodobnym zwycięstwem wyborczym PiS coraz silniej skłania wyborców PO do głosowania na rządzącą partię, w mniejszym stopniu decydują o tym jej program i obietnice wyborcze.

Wyborców przyznających się do negatywnych motywacji zapytaliśmy, przeciwko jakiej partii czy komitetom wyborczym zamierzają głosować w tych wyborach. Podobnie jak w sierpniu partią, której zwycięstwu głosujący „przeciw” najczęściej chcą zapobiec, jest PiS – prawie dwie trzecie spośród nich chce głosować na któreś z ugrupowań właśnie, by przeciwdziałać wyborczemu tryumfowi partii Jarosława Kaczyńskiego (65%). O ponad połowę mniejszy jest odsetek respondentów, którzy chcą zapobiec wyborczemu zwycięstwu PO (29%).



### PRZEWIDYWANIA WYBORCZE

Ponad połowa badanych jest przeświadczona, że w najbliższych wyborach dojdzie do zmiany i przez najbliższe cztery lata ster rządów będzie dźwżył PiS (60%). Pięciokrotnie mniej respondentów (12%) przewiduje, że po raz kolejny zwycięży rządząca obecnie partia – PO. Do wyjątków należą osoby, które sądzą, że najlepszy wynik uzyska któraś z pozostałych partii liczących się na przedwyborczej scenie. Co czwarty badany nie podejmuje się przewidywania wyniku wyborczego (26%).



W porównaniu z badaniem z sierpnia nieco zwiększyło się przekonanie, że październikowe wybory wygra komitet wyborczy PiS.

Tabela 14

Jak Pan(i) sądzi, która partia /komitet wyborczy „wygra” wybory do Sejmu – uzyska najlepszy wynik w tych wyborach?	VII 2015	IX 2015
	w procentach	
PiS	56	60
PO	11	12
Kukiz'15	1	1
Pozostałe komitety	1	1
Nie wiem, trudno powiedzieć, nie interesuje mnie to	31	26

Zwycięstwo PiS w nadchodzących wyborach najczęściej przewidują zadeklarowani zwolennicy tej partii (88%), a także – rzadziej – sympatycy Nowoczesnej Ryszarda Petru (69%) oraz Zjednoczonej Lewicy (63%). Taki rozwój sytuacji prognozuje również ponad połowa sympatyków ruchu Kukiz'15 oraz elektoratu PO (po 55%) Relatywnie najbardziej ostrożni w swych przewidywaniach są wyborcy PSL, choć także według prognoz połowy spośród nich wyborczy tryumf odniesie PiS (50%).

Tabela 15

Jak Pan(i) sądzi, która partia /komitet wyborczy „wygra” wybory do Sejmu – uzyska najlepszy wynik w tych wyborach?	Zdeklarowani wyborcy						Niemający preferencji	Niegłosujący
	PiS	PO	Kukiz'15	Nowoczesna R. Petru*	PSL*	Zjednoczona Lewica*		
	w procentach							
PiS	88	55	55	69	50	63	54	47
PO RP	2	30	8	12	23	26	7	9
Pozostałe komitety wyborcze	0	1	4	3	8	0	2	3
Nie wiem, trudno powiedzieć, nie interesuje mnie to	10	14	33	16	19	11	37	41

\* Wyniki dla tych ugrupowań należy traktować z dużą ostrożnością, ze względu na małą liczebność badanych deklarujących poparcie dla tych komitetów.



Na miesiąc przed terminem głosowania Polacy jednoznacznie prognozują wyborcze zwycięstwo PiS. Przewidywania te są wyraźnie niekorzystne dla PO – prawdopodobieństwo tryumfu rządzącego ugrupowania, biorąc pod uwagę częstość wskazań, jest aż pięciokrotnie niższe. W ciągu ostatniego miesiąca przekonanie o zwycięstwie PiS jeszcze się umocniło.

Również inne wypowiedzi ankietowanych wskazują na obecnie dużo słabszą pozycję PO względem jej najgroźniejszego konkurenta. Wyborcy PiS są bardziej zainteresowani wyborami, a więc – potencjalnie – bardziej zainteresowani wzięciem w nich udziału. Są bardziej pewni swej decyzji i mają więcej niż konkurent, bo aż ponad dwie trzecie, „stuprocentowych” wyborców, całkowicie pewnych, że w dniu wyborów rzeczywiście poprą tę partię. Zwolennicy PiS w nieco większym stopniu niż sympatycy PO są przekonani, że popierane przez nich ugrupowanie dobrze wyraża ich poglądy i reprezentuje interesy.

Wyraźnie częściej niż wyborcy konkurencyjnej partii będą głosować na PiS, bo ta partia im odpowiada, a nie dlatego, że obawiają się zwycięstwa któregoś z pozostałych ugrupowań.

Z kolei tylko nieco ponad połowa wyborców PO jest pewna na sto procent, że w dniu wyborów rzeczywiście odda głos na rządzącą partię. Można sądzić, że zwolenników PO nie do końca przekonują składane przez polityków tego ugrupowania obietnice wyborcze. Ponad połowa wyborców PO jest skłonna poprzeć to ugrupowanie bardziej ze względów taktycznych, by zapobiec wyborczemu zwycięstwu przeciwnika, niż dlatego że przekonuje ich program i deklarowane obietnice. Rosnące obawy przed coraz bardziej prawdopodobnym zwycięstwem PiS, które obserwujemy w ciągu ostatniego miesiąca, mogą nieco wzmocnić pozycję PO, zważywszy dodatkowo, że jest to czynnik silnie motywujący do udziału w głosowaniu.

Wśród pozostałych ugrupowań warto jeszcze zwrócić uwagę na sondażowy elektorat Nowoczesnej Ryszarda Petru. Spośród analizowanych partii jest on najmniej pewny i potencjalnie najbardziej labilny (tylko 16% „stuprocentowych” wyborców). Wyborcy Nowoczesnej w największym stopniu byłiby skłonni porzucić to ugrupowanie i głosować na jakąś inną partię, jeśli szanse ich obecnego faworyta na wejście do parlamentu okazałyby się nikłe. Dość specyficznie wygląda także elektorat ruchu Kukiz’15. Ten komitet, przy dość niskiej pewności głosowania, ma relatywnie niewielu „stuprocentowych” wyborców (33%). Jednocześnie jego zwolennicy najslabiej, na tle innych, utożsamiają się z tą inicjatywą, a jedna piąta spośród nich uważa, że żaden z istniejących ruchów politycznych (łącznie z popieranym przez nich) nie wyraża ich poglądów, ani nie reprezentuje ich interesów. Dodatkowo prawie połowa spośród zwolenników Pawła Kukiza w większym stopniu głosuje na jego ruch, by wyrazić sprzeciw wobec pozostałych partii, niż dlatego, że im ta inicjatywa polityczna faktycznie programowo odpowiada.

Opracowali

Agnieszka CYBULSKA

Krzysztof PANKOWSKI

## A N E K S

Tabela 1

		25 października br. odbędą się wybory do Sejmu i Senatu. Czy Pan(i) osobiście interesuje się tymi wyborami?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		59	40	1	971
Płeć	Mężczyźni	63	36	1	469
	Kobiety	55	44	1	502
Wiek	18–24 lata	59	39	2	109
	25–34	42	58		191
	35–44	56	44		170
	45–54	60	38	2	151
	55–64	70	29	2	172
	65 lat i więcej	67	32	1	178
Miejsce zamieszkania	Wieś	56	43	1	384
	Miasto do 19 999	60	39	1	151
	20 000 – 99 999	57	43	0	175
	100 000 – 499 999	58	41	2	159
	500 000 i więcej mieszk.	72	27	1	101
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	55	44	0	203
	Zasadnicze zawodowe	49	49	2	238
	Średnie	60	39	1	299
	Wyższe	70	29	0	230
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	75	24	1	111
	Średni personel, technicy	42	58		36
	Pracownicy adm.-biurowi	58	42		54
	Pracownicy usług	50	47	3	48
	Robotnicy wykwalifikowani	46	54	1	105
	Robotnicy niewykwalifik.	40	58	2	44
	Rolnicy	61	39		53
	Pracujący na własny rach.	65	35		39
	Bezrobotni	51	48	1	53
	Emeryci	69	30	1	211
	Renciści	57	42	1	69
	Uczniowie i studenci	64	34	2	74
	Gospodynie domowe i inni	44	56		73
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	67	32	1	130
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	52	45	2	86
	sekt. pryw. poza rolnict.	53	47	0	226
	prywatnym gosp. rolnym	60	38	2	60
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	43	56	1	133
	Od 650 do 999 zł	59	39	2	119
	Od 1000 do 1399 zł	63	36	1	161
	Od 1400 zł do 1999 zł	65	34	1	137
	2000 zł i więcej	75	25		148
Ocena własnych war. mater.	Złe	56	43	1	98
	Średnie	54	45	1	396
	Dobre	63	36	1	477
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	78	22		43
	Raz w tygodniu	62	38	0	411
	1–2 razy w miesiącu	48	47	5	147
	Kilka razy w roku	57	42	1	219
	W ogóle nie uczestniczy	57	43		130
Poglądy polityczne	Lewica	69	30	1	139
	Centrum	56	43	1	287
	Prawica	75	24	1	316
	Trudno powiedzieć	33	65	2	229
Zainteresowanie polityką	duże	89	11	0	166
	średnie	70	29	0	446
	nikłe i żadne	30	68	2	357

Tabela 2

		Czy zamierza Pan(i) głosować na kandydata tej partii/komitetu wyborczego raczej dlatego że:			Liczba osób
		odpowiada Panu(i) ta partia, inicjatywa polityczna	aby uniemożliwić dojście do władzy partii, inicjatyw politycznych, których działania i poglądy uważa Pana(i) za sprzeczne ze swoimi poglądami, oczekiwaniami	Trudno powiedzieć	
				%	
Ogółem		61	36	3	518
Płeć	Mężczyźni	63	35	2	270
	Kobiety	58	36	5	248
Wiek	18–24 lata	50	45	5	60
	25–34	55	41	3	86
	35–44	62	33	5	88
	45–54	62	32	6	83
	55–64	63	36	1	104
	65 lat i więcej	68	31	2	98
Miejsce zamieszkania	Wieś	74	23	4	196
	Miasto do 19 999	54	42	4	77
	20 000 – 99 999	52	44	4	86
	100 000 – 499 999	46	50	4	91
	500 000 i więcej mieszk.	60	38	1	69
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	76	21	3	93
	Zasadnicze zawodowe	69	27	4	105
	Średnie	58	41	2	166
	Wyższe	49	46	5	154
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	48	44	9	82
	Średni personel, technicy	54	46		20
	Pracownicy adm.-biurowi	49	46	5	32
	Pracownicy usług	54	37	9	18
	Robotnicy wykwalifikowani	64	36		46
	Robotnicy niewykwalifik.	74	21	6	12
	Rolnicy	82	15	3	31
	Pracujący na własny rach.	80	20		24
	Bezrobotni	73	27		21
	Emeryci	62	37	1	121
	Renciści	71	22	7	34
	Uczniowie i studenci	50	50		38
	Gospodynie domowe i inni	59	36	4	37
	Pracuje w:	inst. państw., publicznej	52	41	7
spółce właścicieli prywatnych i państwa		62	34	4	41
sekt. pryw. poza rolnict.		56	41	2	117
prywatnym gosp. rolnym		84	13	3	35
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	74	22	4	48
	Od 650 do 999 zł	73	27		65
	Od 1000 do 1399 zł	57	39	4	97
	Od 1400 zł do 1999 zł	61	37	2	83
	2000 zł i więcej	46	50	4	105
Ocena własnych war. mater.	Złe	72	24	4	40
	Średnie	65	33	2	192
	Dobre	56	39	4	286
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	92	8		27
	Raz w tygodniu	66	30	4	236
	1–2 razy w miesiącu	56	37	6	66
	Kilka razy w roku	52	43	4	111
	W ogóle nie uczestniczy	51	49		68
Poglądy polityczne	Lewica	62	37	1	87
	Centrum	54	41	5	156
	Prawica	67	31	2	220
	Trudno powiedzieć	53	39	8	55
Zainteresowanie polityką	duże	67	29	4	129
	średnie	59	40	1	267
	nikłe i żadne	57	35	8	122

Tabela 3

		Gdyby sędził(a) Pan(i), że partia/komitet wyborczy, na który zamierza Pan(i) głosować, nie ma szansy wejść do Sejmu, to jak wtedy by Pan(i) głosował(a)?				Liczba osób
		Mimo wszystko głosował(a)bym na tę partię/komitet wyborczy	Poparł(a)bym inną partię/komitet wyborczy	Nie wziął(ęła)bym udziału w wyborach	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		67	21	8	5	519
Płeć	Mężczyźni	65	21	9	4	270
	Kobiety	68	20	7	5	248
Wiek	18–24 lata	66	26	2	6	60
	25–34	68	28	2	2	86
	35–44	64	23	9	4	88
	45–54	67	22	8	2	83
	55–64	65	16	12	7	104
	65 lat i więcej	70	12	12	6	98
Miejsce zamieszkania	Wieś	70	16	10	4	196
	Miasto do 19 999	66	16	10	8	77
	20 000 – 99 999	58	24	10	7	86
	100 000 – 499 999	62	31	5	1	91
	500 000 i więcej mieszk.	73	23	1	3	69
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	74	9	12	6	93
	Zasadnicze zawodowe	63	18	13	7	106
	Średnie	66	22	8	5	166
	Wyższe	66	29	3	2	154
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	63	29	3	4	82
	Średni personel, technicy	44	33	19	4	20
	Pracownicy adm.-biurowi	77	18	5		32
	Pracownicy usług	77	19		4	18
	Robotnicy wykwalifikowani	63	22	15	1	46
	Robotnicy niewykwalifik.	62	3	21	14	12
	Rolnicy	70	16	5	9	31
	Pracujący na własny rach.	67	27		6	24
	Bezrobotni	65	23	9	3	21
	Emeryci	69	13	10	8	122
	Renciści	60	14	24	3	34
	Uczniowie i studenci	77	23			38
		Gospodynie domowe i inni	63	31	2	4
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	62	24	11	3	80
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	69	23	3	5	41
	sekt. pryw. poza rolnict.	66	24	6	4	117
	prywatnym gosp. rolnym	74	14	4	8	35
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	72	9	8	11	48
	Od 650 do 999 zł	66	16	13	4	65
	Od 1000 do 1399 zł	68	17	10	4	97
	Od 1400 zł do 1999 zł	72	14	7	7	83
	2000 zł i więcej	66	27	5	2	105
Ocena własnych war. mater.	Złe	74	9	9	8	40
	Średnie	68	17	9	5	192
	Dobre	64	25	7	4	286
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	72	13	15		27
	Raz w tygodniu	71	17	7	5	236
	1–2 razy w miesiącu	61	24	11	4	66
	Kilka razy w roku	55	27	11	7	111
	W ogóle nie uczestniczy	73	23	3	1	68
Poglądy polityczne	Lewica	65	26	9	1	87
	Centrum	62	26	4	9	156
	Prawica	71	16	11	2	220
	Trudno powiedzieć	65	19	8	7	56
Zainteresowanie polityką	duże	70	25	4	2	129
	średnie	68	18	11	4	267
	nikłe i żadne	60	24	7	9	123

Tabela 4

		Odczytam teraz Panu(i) nazwy różnych partii i inicjatyw politycznych, które w nadchodzących wyborach do Sejmu będą ubiegać się o głosy wyborców. Która z tych partii, inicjatyw politycznych najlepiej wyraża Pana(i) interesy i poglądy?						Liczba osób
		KORWiN	Kukiz'15	Nowoczesna Ryszarda Petru	Partia Razem	Platforma Obywatelska RP	Polskie Stronnictwo Ludowe	
		%	%	%	%	%	%	
Ogółem		3	6	4	0	20	3	962
Płeć	Mężczyźni	5	8	6	1	17	3	463
	Kobiety	1	4	3		23	3	499
Wiek	18–24 lata	7	20	3		15	3	109
	25–34	8	8	5	1	16	2	190
	35–44	2	6	9		22	5	166
	45–54	2	4	4		20	1	150
	55–64		2	4	1	18	5	171
	65 lat i więcej		1	3		26	3	177
Miejsce zamieszkania	Wieś	1	6	1		15	5	378
	Miasto do 19 999	1	11	6		25	3	151
	20 000 – 99 999	2	2	5	1	21	2	174
	100 000 – 499 999	6	8	5		25	2	158
	500 000 i więcej mieszk.	8	6	10	2	21		101
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	1	5	1	1	13	5	203
	Zasadnicze zawodowe	1	6	0		13	5	234
	Średnie	3	9	4		26	1	296
	Wyższe	7	3	12	1	23	2	229
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	4	4	15	2	30	2	110
	Średni personel, technicy	8	9	10		8		36
	Pracownicy adm.-biurowi		4	6		33		53
	Pracownicy usług	5	11			21		48
	Robotnicy wykwalifikowani		12	6		12	4	103
	Robotnicy niewykwalifik.		6	2		21	3	44
	Rolnicy					9	15	53
	Pracujący na własny rach.	11	9	5		17		39
	Bezrobotni	6	4	2	2	15	1	52
	Emeryci		1	3		25	4	209
	Renciści		1			14	1	69
	Uczniowie i studenci	14	18	3		13	4	74
	Gospodynie domowe i inni		9	2		19	4	72
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	2	3	8		28	3	129
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	3	8	4		24		85
	sekt. pryw. poza rolnict.	4	12	8		18	2	225
	prywatnym gosp. rolnym					8	13	60
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	4	6	2		13	2	132
	Od 650 do 999 zł		7	2	1	16	6	121
	Od 1000 do 1399 zł	1	6	2		26	3	159
	Od 1400 zł do 1999 zł	4	5	5	1	25	4	137
	2000 zł i więcej	6	9	12		30	2	148
Ocena własnych war. mater.	Złe	2	1		3	5	7	96
	Średnie	2	5	2		17	3	392
	Dobre	3	8	7		25	2	474
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	10				3		43
	Raz w tygodniu	3	5	3		20	2	407
	1–2 razy w miesiącu		6	6		18	6	145
	Kilka razy w roku	2	7	8	1	23	3	217
	W ogóle nie uczestniczy	6	11	5	1	21	2	130
Poglądy polityczne	Lewica		7	6	1	29	2	139
	Centrum	3	8	6		30	6	287
	Prawica	5	6	4	0	16	3	315
	Trudno powiedzieć	1	4	2		6	2	222
Zainteresowanie polityką	duże	7	4	7	1	17	4	166
	średnie	2	8	6	0	25	3	444
	nikłe i żadne	2	5	2		14	3	351



Tabela 4 cd.

		Odczytam teraz Panu(i) nazwy różnych partii i inicjatyw politycznych, które w nadchodzących wyborach do Sejmu będą ubiegać się o głosy wyborców. Która z tych partii, inicjatyw politycznych najlepiej wyraża Pana(i) interesy i poglądy?					Liczba osób
		Prawo i Sprawiedliwość	Zjednoczona Lewica SLD+TR+PPS+UP+ Zieloni	Inna partia/ inicjatywa polityczna	Żadna, nie ma takiej	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		26	4	1	22	10	962
Płeć	Mężczyźni	25	6	1	21	8	463
	Kobiety	26	3	1	24	13	499
Wiek	18–24 lata	13	3		21	15	109
	25–34	13	3	1	32	10	190
	35–44	23	2	2	20	10	166
	45–54	31	2		26	9	150
	55–64	37	6	1	18	9	171
	65 lat i więcej	34	8		16	9	177
Miejsce zamieszkania	Wieś	35	3	0	23	10	378
	Miasto do 19 999	18	4	1	20	13	151
	20 000 – 99 999	20	6	1	25	14	174
	100 000 – 499 999	17	6	1	22	7	158
	500 000 i więcej mieszk.	24	3	1	19	5	101
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	35	3		24	12	203
	Zasadnicze zawodowe	33	4	1	22	13	234
	Średnie	22	4	1	20	10	296
	Wyższe	15	5	1	25	6	229
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	16	3	1	16	8	110
	Średni personel, technicy	20	7	3	13	21	36
	Pracownicy adm.-biurowi	13	4		36	3	53
	Pracownicy usług	18	8		31	5	48
	Robotnicy wykwalifikowani	23	3	3	27	9	103
	Robotnicy niewykwalifik.	27	2		18	21	44
	Rolnicy	47			25	4	53
	Pracujący na własny rach.	22		1	25	9	39
	Bezrobotni	24	4		35	7	52
	Emeryci	34	7		16	10	209
	Renciści	45	6		25	8	69
	Uczniowie i studenci	10	3		21	14	74
	Gospodynie domowe i inni	23	2		22	19	72
	Pracuje w:	inst. państw., publicznej	19	3		23	11
spółce właścicieli prywatnych i państwa		25	5	1	19	10	85
sekt. pryw. poza rolnict.		17	3	3	24	8	225
prywatnym gosp. rolnym		46	3		25	6	60
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	30	3		27	14	132
	Od 650 do 999 zł	36	1	2	18	11	121
	Od 1000 do 1399 zł	29	4	2	21	7	159
	Od 1400 zł do 1999 zł	23	6		18	8	137
	2000 zł i więcej	13	8	1	14	5	148
Ocena własnych war. mater.	Złe	36	2	1	30	12	96
	Średnie	30	4	0	25	11	392
	Dobre	21	5	1	19	9	474
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	67	1		15	4	43
	Raz w tygodniu	35	3	1	18	12	407
	1–2 razy w miesiącu	23	2	1	23	14	145
	Kilka razy w roku	14	6	1	29	7	217
	W ogóle nie uczestniczy	8	8	1	29	7	130
Poglądy polityczne	Lewica	11	24		13	7	139
	Centrum	11	2		28	7	287
	Prawica	50		2	10	4	315
	Trudno powiedzieć	20	1	1	38	26	222
Zainteresowanie polityką	duże	33	11	1	12	2	166
	średnie	29	4	0	14	9	444
	nikłe i żadne	18	1	1	38	16	351